

Wykład:

EKONOMICZNE ASPEKTY

ZACHOWAŃ LUDZKICH

Ekonomia

Ekonomia - nauka badająca, jak ludzie radzą sobie z rzadkością, czyli sytuacją w której niegraniczone potrzeby zestawiamy z ograniczonymi zasobami.

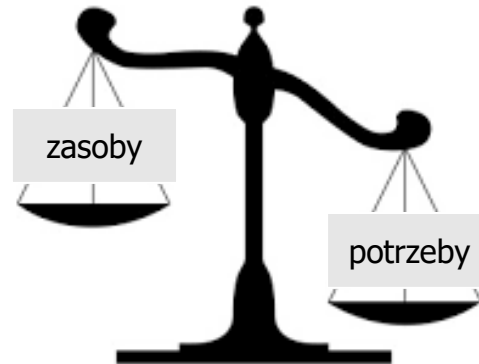

Rzadkość

Rzadkość jest podstawowym faktem życia gospodarczego: dostępne zasoby (czynniki produkcji) są ograniczone, natomiast potrzeby ludzkie są nieograniczone.

Zasoby

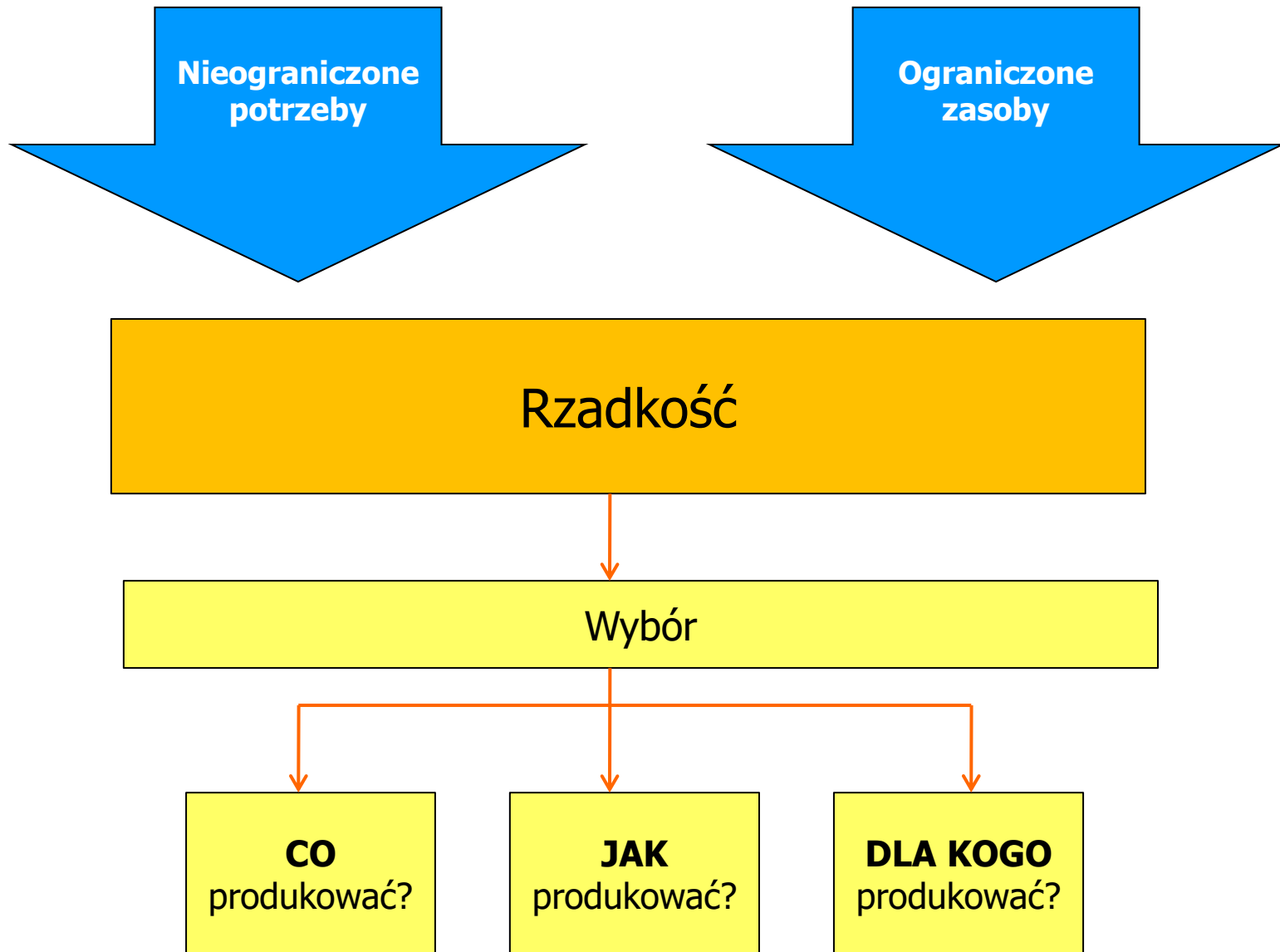
Ziemia
Praca
Kapitał
Czas

Potrzeby

Jedzenie
Ubranie
Schronienie
Bezpieczeństwo
Transport
Podróże
Zabawa
Dzieci
Edukacja
Wyróżnienie
Prestiż

Rzadkość a wybory ekonomiczne

Makroekonomia vs. mikroekonomia

Makroekonomia - zajmuje się współzależnościami pomiędzy wielkimi agregatami, takimi jak: produkt krajowy brutto, dochód narodowy, konsumpcja, inwestycje, oszczędności, zasoby kapitału, wielkość zatrudnienia, poziom cen, podaż pieniądza, budżet państwa, bilans płatniczy itp.

Mikroekonomia - zajmuje się badaniem zachowań indywidualnych uczestników gospodarki rynkowej oraz analizą rynków poszczególnych dóbr i usług.

Ekonomiczne myślenie

/ economic way of thinking/

W warunkach rzadkości dóbr i zasobów warto pamiętać o tym, że:

- wszystko kosztuje („*nie ma darmowych obiadów*”);
- prawie zawsze istnieją alternatywne możliwości wykorzystania ograniczonych zasobów;
- należy szukać najlepszych rozwiązań (np. maksymalizujących korzyści / użyteczność lub minimalizujących koszty / straty);
- jakość naszych decyzji zależy od wiedzy oraz od informacji, jakie zgromadzimy.

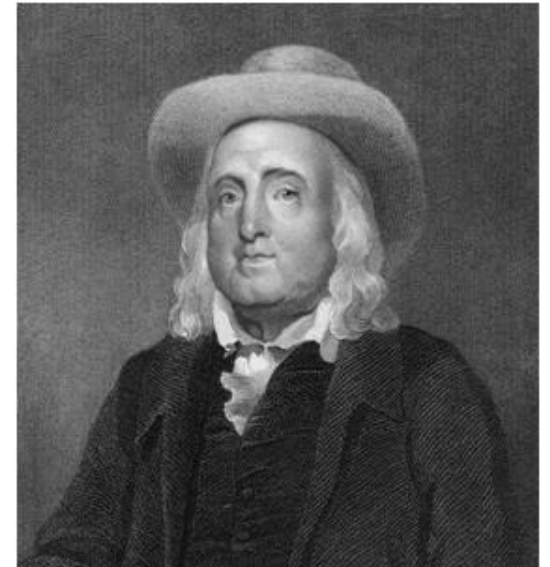
EWOT: The
economic way
of thinking

Homo oeconomicus

Pogoń za własnym interesem, jako cecha charakterystyczna dla każdego człowieka, jako jedyna motywacja ludzkiego działania.

„Natura poddała człowieka władzy dwóch przemożnych panów: przykrości i przyjemności. Oni to zarówno wskazują nam, co powinniśmy robić, jak i decydują o tym, co robimy”.

Jeremy Bentham (1748-1832)

Racjonalność

Być racjonalnym, znaczy tyle, co **maksymalizować swoją użyteczność** przy określonym i ograniczonym dostępie do dóbr (czy zasobów).

Użyteczność rozumiana jest jako różnica między korzyściami i kosztami związanymi z podejmowanymi decyzjami.

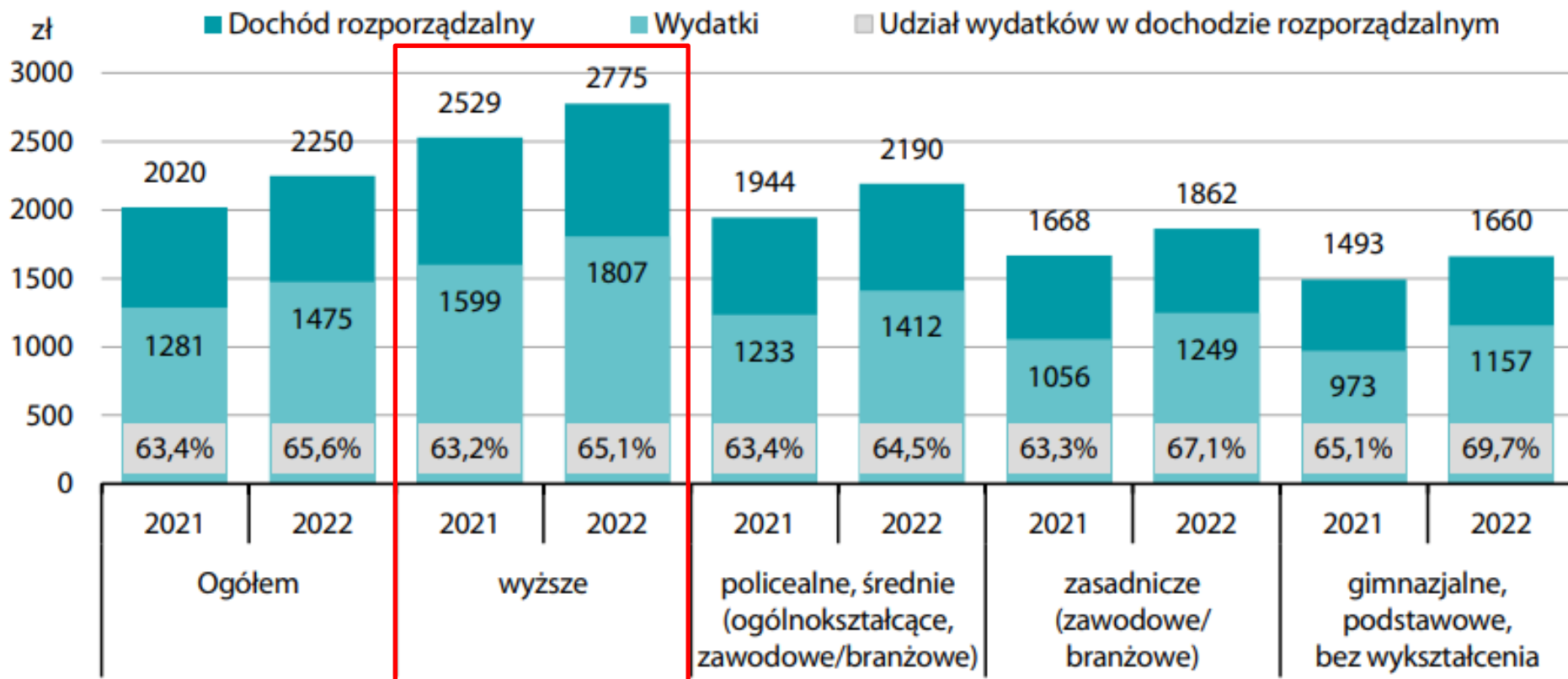
Słowo racjonalny pochodzi od łacińskiego ratio – rozum. W ujęciu słownikowym oznacza: „zgodny z rozumem”, „mający rozumowe podstawy”, „przemyślany”, „logiczny”, „rozsądny” ; „oparty na jasnym myśleniu i rozsądku” .

Poziom wykształcenia a wynagrodzenia, 2021

wynagrodzenie osób z wykształceniem średnim = 100

Kraj	Wykształcenie		
	mniej niż średnie	wyższe licencjat	wyższe mgr lub dr
Dania	90	113	144
Francja	89	151	189
Hiszpania	80	146	185
Irlandia	84	147	184
Australia	89	127	148
Kanada	79	141	161
Niemcy	72	152	184
Szwajcaria	80	130	162
Szwecja	86	108	145
USA	78	169	221
Wielka Brytania	73	139	160
Polska	86	140	162

Miesięczny dochód rozporządzalny oraz wydatki przypadające na 1 osobę, 2021-2022

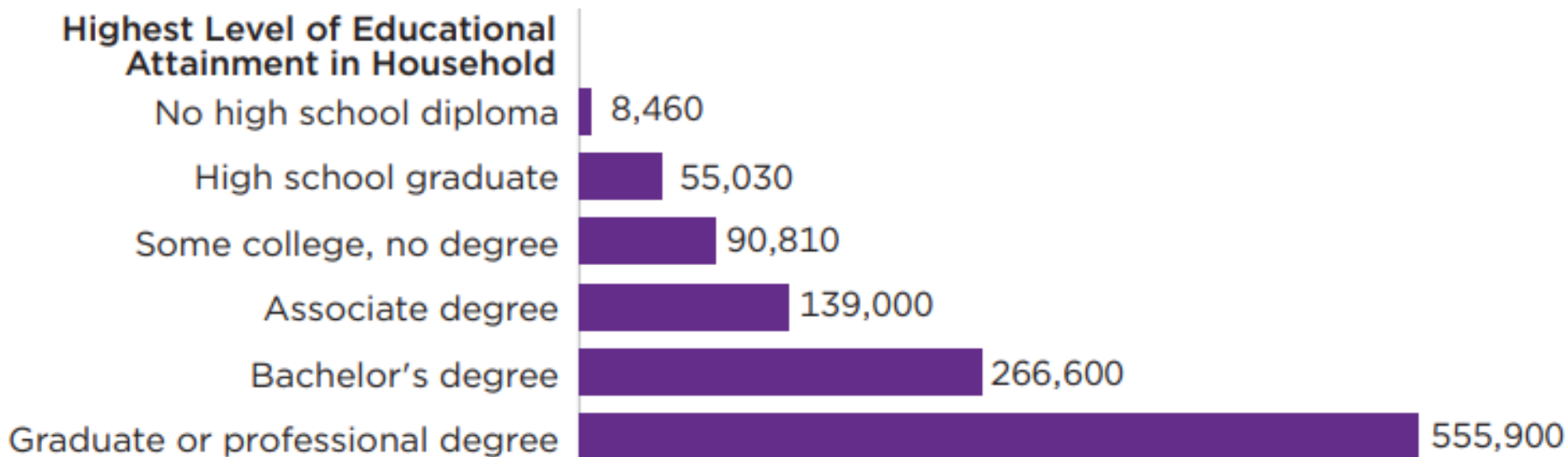
Źródło: GUS, 2023.

Majątek netto i aktywa gospodarstw domowych w Polsce (2016)

	Struk-tura GD	Majątek netto		Aktywa						
				Aktywa rzeczowe			Aktywa finansowe			
		% GD	mediana (tys. zł)	średnia (tys. zł)	% GD	mediana (tys. zł)	średnia (tys. zł)	% GD	mediana (tys. zł)	średnia (tys. zł)
Wykształcenie osoby referencyjnej										
Podstawowe lub brak	13,9	150,2	248,7	77,4	200,1	310,0	71,2	6,0	18,4	
Średnie	60,9	262,0	395,1	91,7	286,6	421,3	92,3	12,0	28,6	
Wyższe	25,2	341,4	563,3	97,5	359,7	557,3	98,0	32,9	79,2	

Źródło: NBP (2017), Zasobność gospodarstw domowych w Polsce.

Mediana majątku netto wg poziomu wykształcenia, USA (w USD), 2021

Źródło: <https://www.census.gov/>, 2022.

Poziom wykształcenia a stopa zatrudnienia, 2022

- osoby w wieku 25-64 lata

Kraj	Wykształcenie		
	mniej niż średnie	średnie	wyższe
Dania	63	83	89
Francja	54	74	87
Hiszpania	60	72	83
Irlandia	54	76	88
Włochy	53	72	83
Kanada	58	76	83
Niemcy	65	83	89
Szwajcaria	66	83	89
Szwecja	65	84	90
USA	56	71	83
Wielka Brytania	63	79	87
Polska	49	75	91

Poziom wykształcenia a stopa bezrobocia, 2022

- osoby w wieku 25-34 lata

Kraj	Wykształcenie		
	mniej niż średnie	średnie	wyższe
Dania	9,0	3,5	5,7
Francja	20,0	9,8	5,4
Hiszpania	22,2	16,1	10,2
Irlandia	16,7	7,3	3,7
Włochy	17,6	11,3	7,8
Kanada	11,8	6,4	4,3
Niemcy	8,7	3,2	2,5
Szwajcaria	14,6	4,4	3,1
Szwecja	19,2	5,5	4,0
USA	9,7	6,2	2,5
Wielka Brytania	8,2	3,6	2,5
Polska	10,2	3,9	1,9

Wskaźniki aktywności zawodowej, zatrudnienia i bezrobocia wg poziomu wykształcenia, I kw. 2023

WYSZCZEGÓLNIENIE	Ogółem	Aktywni zawodowo					Bierni zawodowo	Współczynnik aktywności zawodowej	Wskaźnik zatrudnienia	Stopa bezrobocia
		razem	pracujący			bezrobotni				
			razem	w wymiarze czasu pracy						
				pełnym	niepełnym					
w tysiącach							w %			
OGÓŁEM	29720	17357	16852	15691	1161	505	12363	58,4	56,7	2,9
wyższe	8372	6806	6704	6314	391	102	1565	81,3	80,1	1,5
policealne i średnie zawodowe	7219	4397	4271	3955	317	125	2822	60,9	59,2	2,8
średnie ogólnokształcące	3271	1837	1759	1595	164	78	1434	56,2	53,8	4,2
zasadnicze zawodowe/branżowe	6557	3594	3444	3242	202	150	2963	54,8	52,5	4,2
gimnazjalne, podstawowe, niepełne podstawowe i bez wykształcenia szkolnego	4302	724	674	585	88	50	3579	16,8	15,7	6,9

Źródło: GUS., BAEL, I kw. 2023.

Model racjonalnych zachowań przestępczych G. Beckera

Gary Becker:

*Crime and Punishment:
An Economic Approach*

„Journal of Political
Economy”, 76/1968

Jednostki podejmują racjonalne decyzje.

Jako racjonalni decydenci, potencjalni przestępcy opierają swoją decyzję, czy popełnić przestępstwo, na subiektywnej ocenie oczekiwanych kosztów i korzyści.

Użyteczność działań przestępczych

$$U = B - C$$

gdzie:

U – użyteczność (*utility*), jaką czerpie przestępca z popełnionego czynu

B – korzyści (*benefits*) przestępcy

C – koszty (*cost*) przestępcy

Korzyści przestępców

- dochód pochodzący z przestępstwa
- korzyści psychiczne (uznanie grupy, adrenalina)
- inne

Koszty przestępców

- kara więzienia / *opportunity cost* – utracone zarobki/
- koszty przygotowania przestępstwa (np. broń, narzędzia)
- czas poświęcony na planowanie
- koszty psychiczne (strach, odrzucenie społeczne)
- ryzyko utraty zdrowia bądź życia

Długość wyroków skazujących za różne przestępstwa w USA w latach 1960-1980*

Rok	Długość wyroku (mediana wyrażona w miesiącach)			
	Morderstwa	Gwałty	Napady rabunkowe	Włamania
1960	52	36	34	20
1970	42	35	30	16
1980	44	33	25	13
Zmiana 1960-1980	-15%	-8%	-26%	-35%

Źródło: Bureau of Justice Statistics, 1999.

Przestępstwa zgłoszone policji w USA w latach 1960-1980*

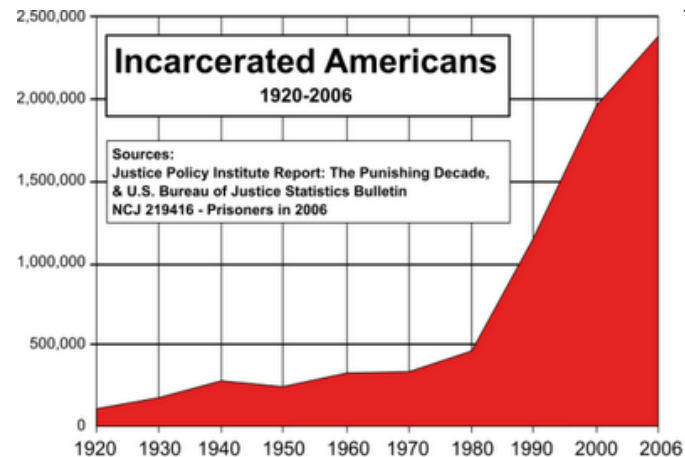
Rok	Rodzaj przestępstwa (wskaźnik na 100 tys. mieszkańców)					
	Ogółem	Morderstwa	Gwałty	Napady rabunkowe	Włamania	Kradzieże samochodów
1960	1037,9	5,1	8,7	49,6	457,4	179,2
1970	2740,6	7,8	18,3	171,5	1067,7	453,5
1980	5950,0	10,2	36,8	251,1	1684,1	502,2
Zmiana 1960-1980	+473%	+100%	+323%	+406%	+268%	+180%

Źródło: FBI, 1999.

Długość wyroków skazujących za różne przestępstwa w USA w latach 1980-1996*

Rok	Długość wyroku (mediana wyrażona w miesiącach)			
	Morderstwa	Gwałty	Napady rabunkowe	Włamania
1980	44	33	25	13
1990	70	43	30	15
1996	68	47	30	17
Zmiana 1980-1996	+54%	+42%	+20%	+31%

Źródło: Bureau of Justice Statistics, 1999.

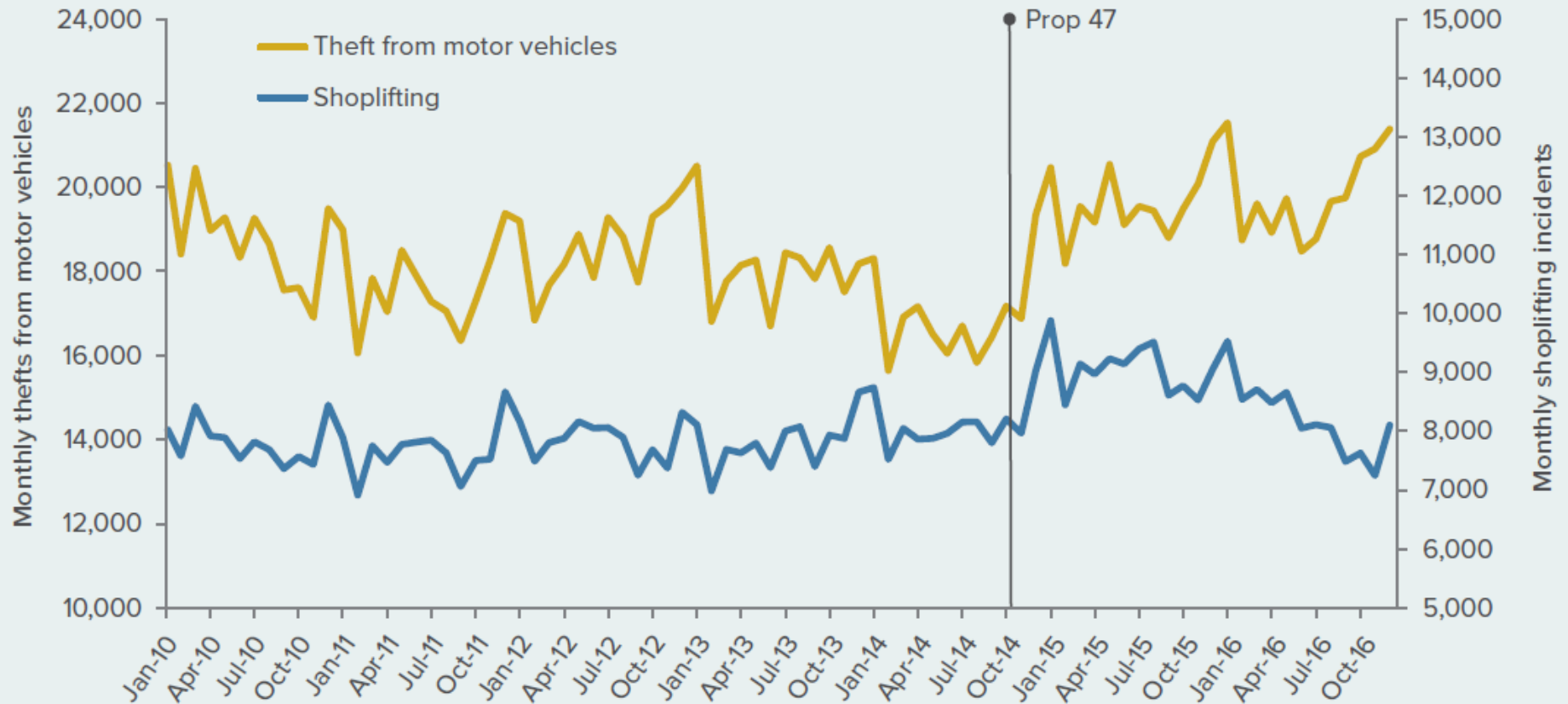

Przestępstwa zgłoszone policji w USA w latach 1980-1998*

Rok	Rodzaj przestępstwa (wskaźnik na 100 tys. mieszkańców)					
	Ogółem	Morderstwa	Gwałty	Napady rabunkowe	Włamania	Kradzieże samochodów
1980	5950,0	10,2	36,8	251,1	1684,1	502,2
1990	5820,3	9,4	41,2	257,0	1235,9	657,8
1998	4592,6	6,3	34,1	165,6	855,2	455,2
Zmiana 1980-1998	-22%	-38%	-7%	-34%	-49%	-9%

Źródło: FBI, 1999.

Kradzieże z samochodów i ze sklepów w Kalifornii

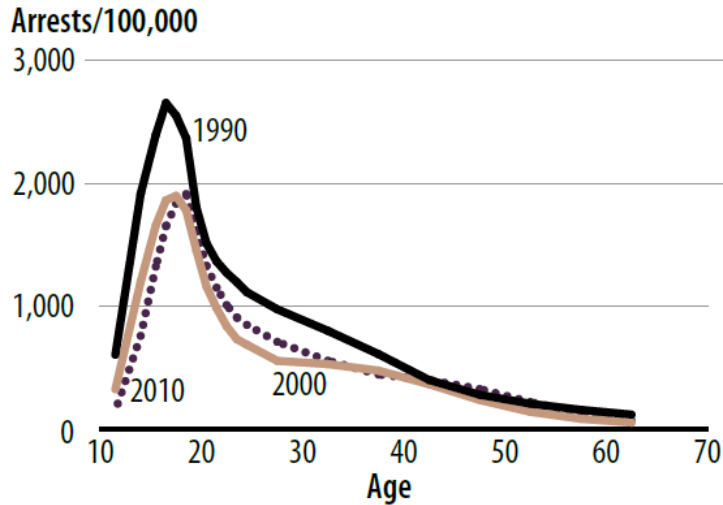
Źródło: Public Policy Institute of California, 2018.

Proposition 47 raised the value of stolen goods necessary to charge a felony from \$400 to \$950.

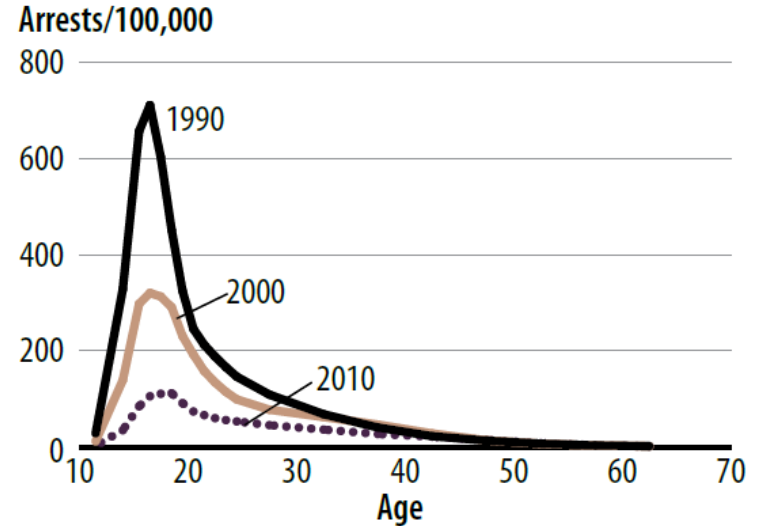

Wiek a przestępstwa w USA

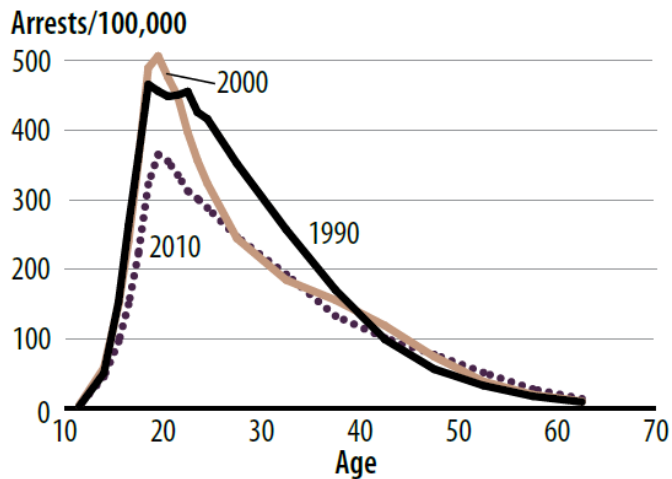
Burglary age-arrest curves

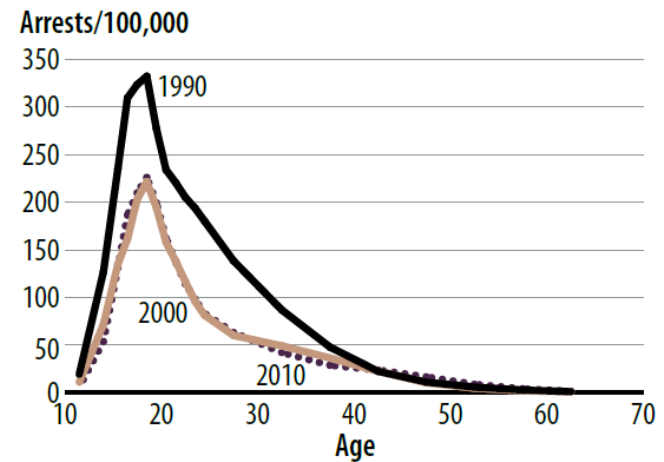
Motor vehicle theft age-arrest curves

Drug sale/manufacturing age-arrest curves

Robbery age-arrest curves

Kary za wybrane przestępstwa narkotykowe w Singapurze

Under Schedule 2 of the Misuse of Drugs Act any person importing, exporting, or found in **possession** of more than the following quantities of drugs receives a **mandatory death sentence**:

- 1200 grams of opium and containing more than 30 grams of morphine (§5 and §7, (2)(b));
- 30 grams of morphine (§5 and §7, (3)(b));
- 15 grams of diamorphine (heroin) (diamo (§5 and §7, (4)(b));
- 30 grams of cocaine (§5 and §7, (5)(b));
- 500 grams of cannabis (§5 and §7, (6)(b));
- 1000 grams of cannabis mixture (§5 and §7, (7)(b));
- 200 grams of cannabis resin (§5 and §7, (8)(b));
- 250 grams of methamphetamine (§5 and §7, (9)(b)).

Death sentences are also mandatory for any person caught **manufacturing**:

- Morphine, or any salt of morphine, ester of morphine or salt of ester of morphine (§6, (2));
- Diamorphine (heroin) or any salt of diamorphine (§6, (3));
- Cocaine or any sale of cocaine (§6, (4));
- Methamphetamine (§6, (5)).

Homicide rate (per 100 000), Singapore

From: 1990 To: 2023

Zoom: 5Y 10Y 20Y 30Y All

Wskaźniki uzależnienia oraz zgony związane z przedawkowaniem narkotyków w Singapurze i w USA

Wskaźniki uzależnienia:

Singapur: **30** na 100 tys. mieszkańców

USA: **600** na 100 tys. mieszkańców

W USA w okresie IV.2020-IV.2021 r.
100 306 osób zmarło
z przedawkowania narkotyków
(wzrost o 28,5% r/r) [Źródło CDC].

Przestępstwa w Polsce

Rok	Przestępstwa stwierdzone	Przestępstwa wykryte	% wykrycia
2021	820 846	588 210	71,20
2020	765 408	564 020	73,30
2019	796 557	586 030	73,10
2018	768 049	567 775	73,40
2017	753 963	545 008	71,70
2016	748 459	501 877	66,50
2015	799 779	524 380	64,70
2014	867 855	573 824	65,20
2013	1 061 238	720 510	67,00
2012	1 119 803	769 604	67,80
2011	1 159 554	807 064	68,70
2010	1 138 523	783 428	67,90
2009	1 129 577	766 075	67,10
2008	1 082 057	721 925	65,90
2007	1 152 993	752 698	64,60
2006	1 287 918	812 347	62,40
2005	1 379 962	816 861	58,60
2004	1 461 217	829 079	56,20
2003	1 466 643	815 824	55,20
2002	1 404 229	777 326	54,90
2001	1 390 089	753 940	53,80
2000	1 266 910	609 884	47,80
1999	1 121 545	507 987	45,00

Przestępstwo stwierdzone to przestępstwo będące zbrodnią lub występkiem ściganym z oskarżenia publicznego, w tym także przestępstwem skarbowym, objęte postępowaniem przygotowawczym zakończonym, w wyniku którego potwierdzono zaistnienie czynu zabronionego.

Źródło: KGP, 2022.

Osądzania - prawomocne skazania i warunkowe umorzenia osób dorosłych

Rok	Ogółem osądzania*)	Ogółem skazani	W tym na												Warunkowe umorzenia (stan w ostatnim dniu okresu sprawozdawczego)
			grzywnę samoistną		ograniczenie wolności			pozbawienie wolności		grzywnę obok pozbawienia wolności	karę mieszaną	25 lat pozbawienia wolności	dożywotnie pozbawienie wolności	środki karne samoistne	
			ogółem	w tym z zaw.	ogółem	w tym z zaw.	w tym praca na cele publiczne	ogółem	w tym z zaw.						
w liczbach bezwzględnych															
2014	322 174	295 353	63 078	998	33 009	897	32 829	199 167	163 534	75 258	0	66	23	10	26 022
2015	285 511	260 034	61 461	705	31 096	648	31 006	167 028	133 076	60 512	370	64	6	9	24 609
2016	321 342	289 512	98 776	238	61 720	178	63 939	125 368	81 673	34 343	3 544	68	20	16	30 678
2017	269 197	241 436	84 721	90	53 854	41	56 566	99 346	54 819	23 021	3 424	50	12	29	26 352
2018	304 586	275 768	90 491	45	78 172	27	80 541	103 814	54 302	20 809	3 212	41	24	14	27 823
w odsetkach**)															
2014	100,0	91,7	21,4	1,6	11,2	2,7	99,5	67,4	82,1	37,8	x	0,02	0,01	0,00	8,1
2015	100,0	91,1	23,6	1,1	12,0	2,1	99,7	64,2	79,7	36,2	x	0,02	0,00	0,00	8,6
2016	100,0	90,1	34,1	0,2	21,3	0,3	103,6	43,3	65,1	27,4	1,22	0,02	0,01	0,01	9,5
2017	100,0	89,7	35,1	0,1	22,3	0,1	105,0	41,1	55,2	23,2	1,42	0,02	0,00	0,01	9,8
2018	100,0	90,5	32,8	0,0	28,3	0,0	103,0	37,6	52,3	20,0	1,16	0,01	0,01	0,01	9,1

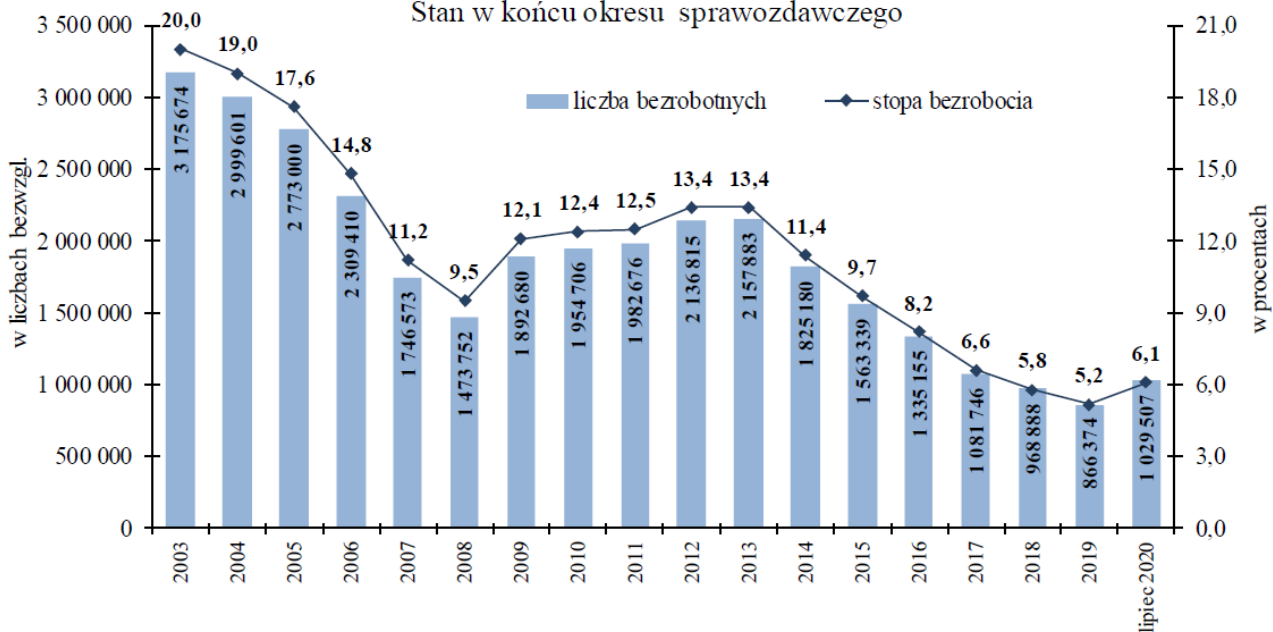
Kradzież cudzej rzeczy

Rok	Przestępstwa stwierdzone	Przestępstwa wykryte	% wykrycia
2021	109 768	43 090	38,70
2020	98 886	37 699	37,50
2019	103 910	36 307	34,40
2018	100 372	33 142	32,30
2017	108 248	35 359	32,00
2016	127 801	38 528	29,60
2015	145 464	42 046	28,10
2014	169 034	49 758	28,60
2013	213 992	69 974	31,80
2012	230 751	79 260	33,50
2011	230 247	73 753	31,30
2010	220 455	65 303	29,00
2009	211 691	57 552	26,60
2008	214 414	57 072	26,00
2007	241 104	60 146	24,40
2006	280 709	62 159	21,80
2005	324 144	68 136	20,70
2004	339 086	68 311	19,90
2003	336 143	67 053	19,80
2002	314 929	67 494	21,20
2001	314 820	68 975	21,70
2000	309 846	66 943	21,50
1999	243 537	50 699	20,70

Ekonomiczne wyjaśnienie spadku przestępczości kryminalnej w Polsce

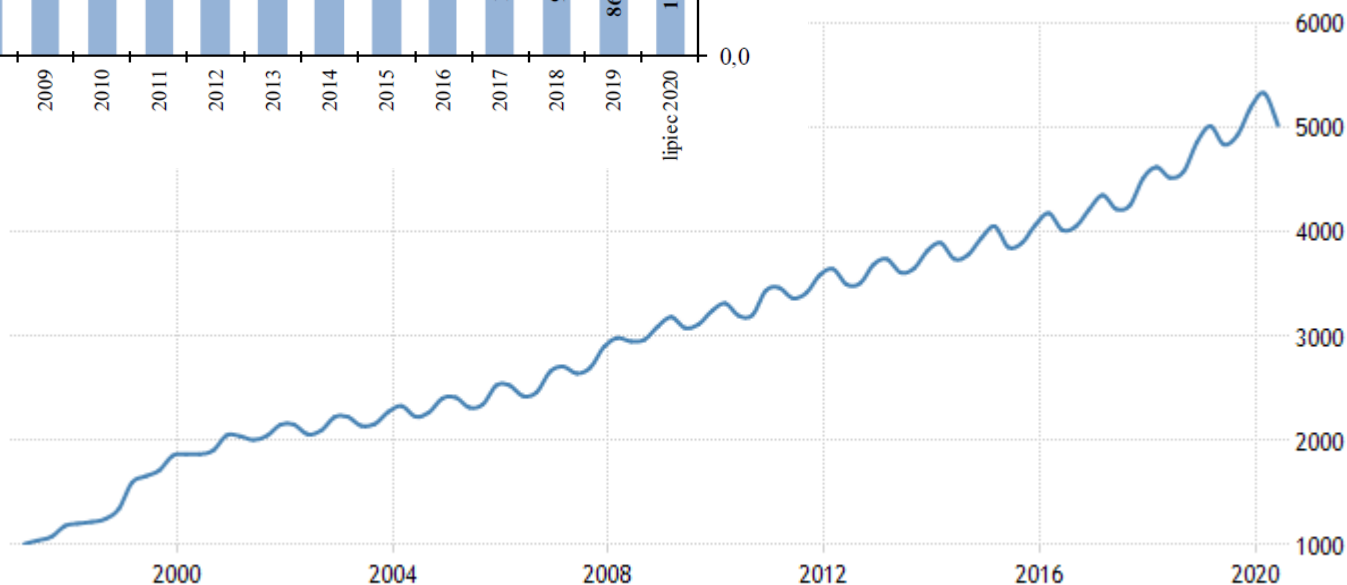
LICZBA ZAREJESTROWANYCH BEZROBOTNYCH I STOPA BEZROBOCIA W LATACH 2003-2020

Stan w końcu okresu sprawozdawczego

Źródło: MPiPS, 2020.

Średnia płaca

Kalkulacja kosztów uwięzienia – utracone zarobki

Kara więzienia	Liczba miesięcy	Utracone zarobki przy średnim miesięcznym dochodzie netto								
		0	500	1000	1500	2000	3000	5000	7000	10000
3 mies.	3	0	1500	3000	4500	6000	9000	15000	21000	30000
6 mies.	6	0	3000	6000	9000	12000	18000	30000	42000	60000
1 rok	12	0	6000	12000	18000	24000	36000	60000	84000	120000
2 lata	24	0	12000	24000	36000	48000	72000	120000	168000	240000
3 lata	36	0	18000	36000	54000	72000	108000	180000	252000	360000
5 lat	60	0	30000	60000	90000	120000	180000	300000	420000	600000
10 lat	120	0	60000	120000	180000	240000	360000	600000	840000	1200000
15 lat	180	0	90000	180000	270000	360000	540000	900000	1260000	1800000
25 lat	300	0	150000	300000	450000	600000	900000	1500000	2100000	3000000

Koszt alternatywny (*opportunity cost*) – wartość najlepszej z możliwych opcji (korzyści), utraconej w wyniku dokonanego wyboru.

Wykształcenie więźniów w Polsce (w %)

Poziom wykształcenia	Skazani ogółem	Skazane kobiety	Skazani mężczyźni
Niepełne podstawowe	0,7	1,3	-
Podstawowe	48,7	43,4	53,9
Niepełne gimnazjalne	0,7	1,3	-
Gimnazjalne	4,3	2,6	5,9
Niepełne średnie	1,0	2,0	-
Średnie	13,5	21,7	5,3
Zawodowe	27,6	22,4	32,9

Populacja
generalna

1%

10%

2%

35%

32%

Niepełne wyższe	1,0	1,3	0,7
Wyższe	2,6	3,9	1,3
Ogółem	100,0	100,0	100,0

20%

Źródło: D. Boruc, 2014, n=304 i GUS.

Herbert A. Simon

"for his pioneering research into the decision-making process within economic organizations"

Nagroda Nobla 1978

Ograniczona racjonalność zachowań

Wydolność ludzkiego umysłu jest zbyt mała w stosunku do napotykanym problemom, aby mogły być rozwiązane w sposób obiektywny i racjonalny.

Ludzie, napotykać na różnego rodzaju ograniczenia czasowe i technologiczne, nie są w stanie uzyskać dostępu do wszystkich informacji istotnych dla danego problemu ani nie są zdolni do ich dokładnego przetworzenia.

Ludzie są co najwyżej racjonalni w sposób ograniczony.

Istnieją proste reguły (heurystyki czyli uproszczone metody wnioskowania), pozwalające szybko i niewielkim kosztem znaleźć satysfakcjonujące (prawie optymalne) rozwiązanie.

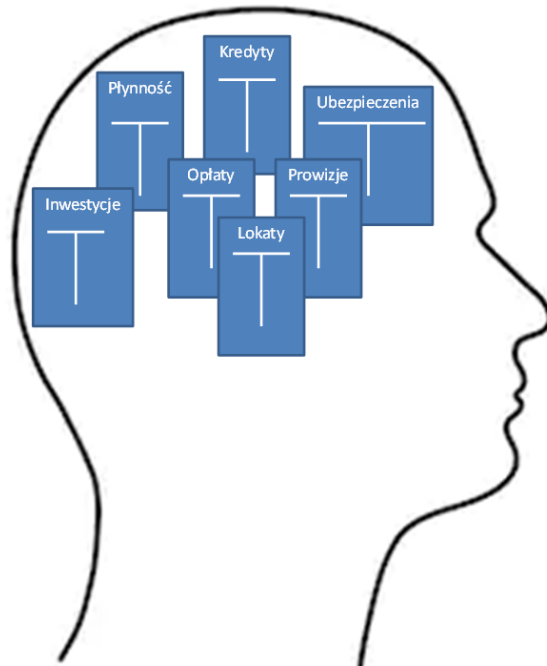
Simon (1958) wprowadził do literatury pojęcie „*satisficing*”, czyli wyboru może nie najlepszego, ale satysfakcjonującego decydenta. Wybór ten w sposób wystarczający (choć nie w 100%) zaspakaja oczekiwania i aspiracje.

Mental Accounting

„Mentalna księgowość stanowi zespół operacji myślowych dokonywanych przez jednostki oraz gospodarstwa domowe w celu organizowania, oceny i analizy transakcji finansowych”.

Ludzie mogą traktować pieniądź w różny sposób, w zależności od tego skąd on pochodzi lub na co chcą go wydać.

Źródło: Thaler, R. (1985): *Mental Accounting and Consumer Choice*, "Marketing Science".

Ocena ofert cenowych kredytów

Próbka A	Próbka B
Specjalna roczna linia kredytowa PKO BP dla małych i średnich przedsiębiorstw z oprocentowaniem 7% i prowizją 1%	Specjalna roczna linia kredytowa PKO BP dla małych i średnich przedsiębiorstw z oprocentowaniem 5% i prowizją 4%
Średnia ocena atrakcyjności: 6,18 pkt.	Średnia ocena atrakcyjności: 6,44 pkt.
Mediana ocen atrakcyjności: 6,00 pkt.	Mediana ocen atrakcyjności: 6,00 pkt.

Ocena punktowa atrakcyjności oferty	Grupa A		Grupa B	
	Liczba odp.	%	Liczba odp.	%
1	3	1,0%	11	3,6%
2	4	1,3%	7	2,3%
3	17	5,6%	23	7,4%
4	29	9,6%	33	10,7%
5	61	20,1%	49	15,9%
6	61	20,1%	33	10,7%
7	57	18,8%	40	12,9%
8	33	10,9%	36	11,7%
9	20	6,6%	16	5,2%
10	18	5,9%	61	19,7%
OGÓŁEM	303	100,0%	309	100,0%

Ograniczona racjonalność – zbyt wysoka samoocena

Ludzie sądzą, iż media mają większy wpływ na przekonania, postawy i zachowania innych niż na nich samych.

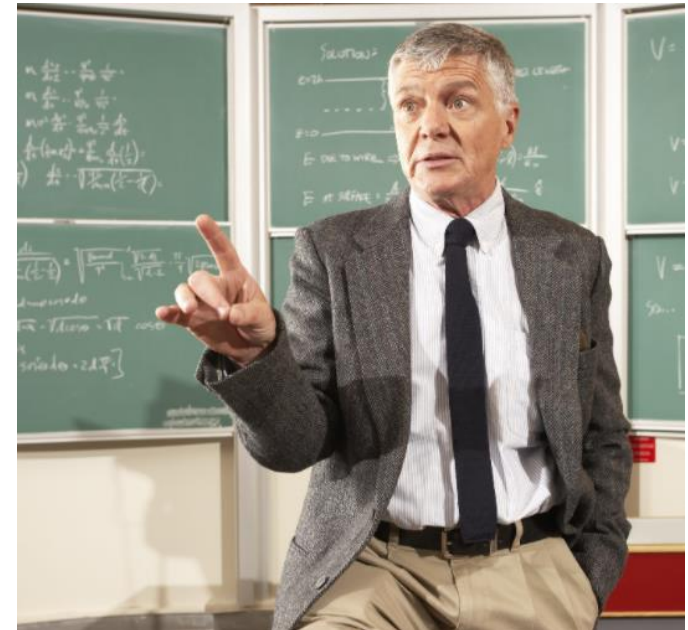
Duck i Mullin (1995)

Większość badanych studentów uważa, że jest inteligentniejsza od „przeciętnego studenta”.

Alicke (1985)

94% amerykańskich nauczycieli college’u uważa się za lepszych od ... „przeciętnego nauczyciela amerykańskiego college’u”.

Cross (1977)

Amber Gold

Na reklamę firma Amber Gold wydała ponad **27 mln zł.**

- Średnie oprocentowanie depozytów XII 2010
- bieżące 2,0%
 - terminowe (do 2 lat) 4,1%

Źródło: NBP.

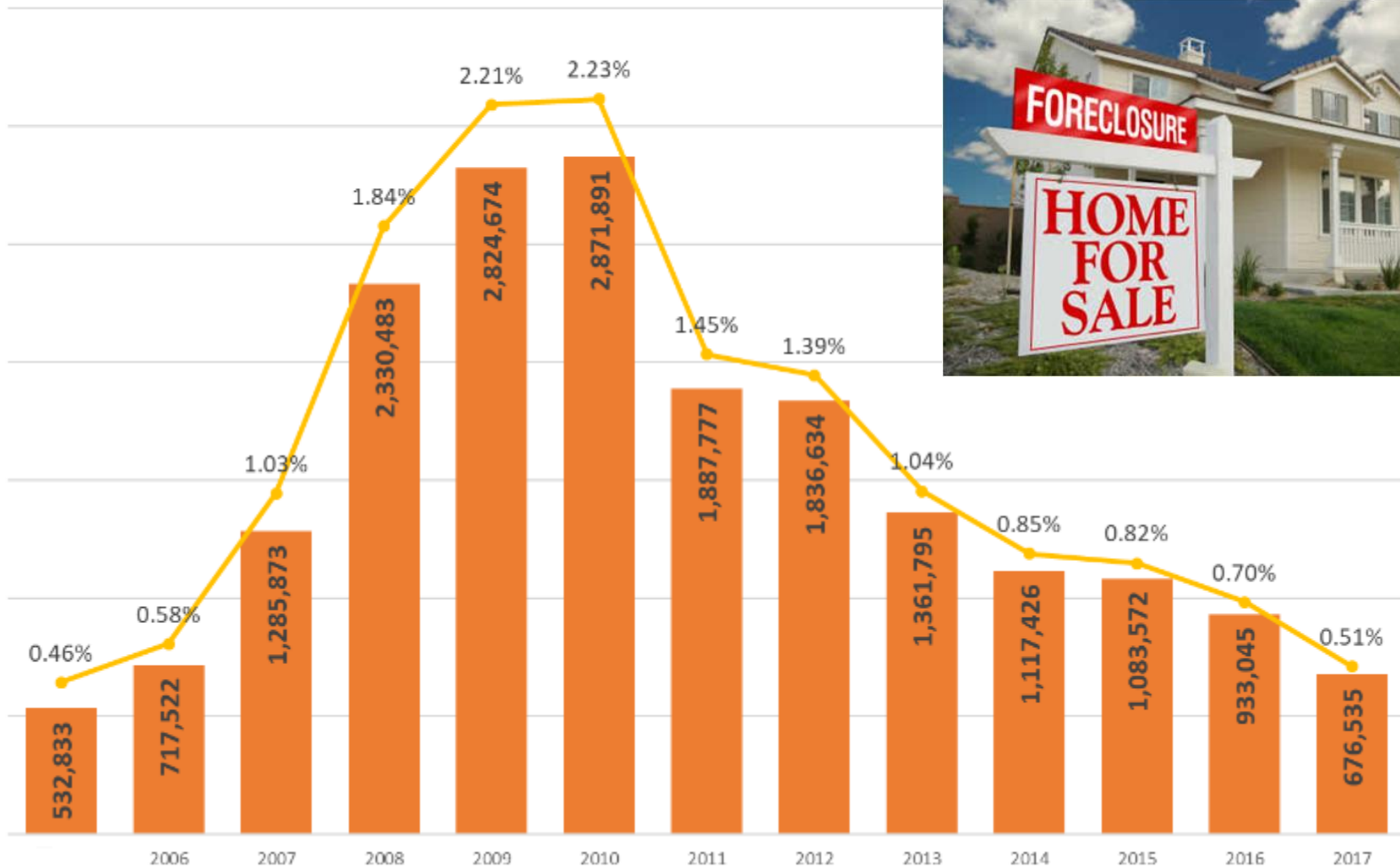
Emocje

Kołowy model emocji pierwotnych

Foreclosures w USA, 2005 - 2017

U.S. Properties with Foreclosure Filings Foreclosure Rate (Pct of Housing Units)

Zabójstwa

Rok	Przestępstwa stwierdzone	Przestępstwa wykryte	% wykrycia
2021	625	616	98,20
2020	641	631	98,00
2019	524	512	97,70
2018	531	511	95,90
2017	513	501	97,10
2016	456	440	96,30
2015	495	471	94,60
2014	526	507	95,80
2013	574	549	95,00
2012	582	557	94,20
2011	662	637	94,70
2010	680	634	92,30
2009	763	721	92,80
2008	759	720	93,10
2007	848	815	93,40
2006	816	762	92,40
2005	837	771	90,60
2004	980	913	90,80
2003	1 039	934	87,50
2002	1 188	1 081	89,40
2001	1 325	1 171	87,50
2000	1 269	1 123	87,00
1999	1 048	903	85,70

+22%
w 2020 r.

Wymiar kary		2014	2015	2016	2017	2018
		w liczbach bezwzględnych				
Ogółem skazani za w/w przestępstwa		383	362	353	313	293
Grzywna samoistna	razem	0	0	0	0	0
	z zawieszeniem	0	0	0	0	0
Ograniczenie wolności	razem	0	0	0	0	0
	z zawieszeniem	0	0	0	0	0
Pozbawienie wolności	razem	294	292	265	251	228
	z zawieszeniem	2	2	0	2	1
1 miesiąc	razem	0	0	0	0	0
	z zawieszeniem	0	0	0	0	0
2 miesiące	razem	0	0	0	0	0
	z zawieszeniem	0	0	0	0	0
3 miesiące	razem	0	0	0	0	0
	z zawieszeniem	0	0	0	0	0
4-5 miesięcy	razem	1	0	0	0	0
	z zawieszeniem	0	0	0	0	0
6 miesięcy	razem	0	0	0	0	0
	z zawieszeniem	0	0	0	0	0
7-11 miesięcy	razem	1	4	0	0	0
	z zawieszeniem	0	0	0	0	0
1 rok	razem	0	1	0	1	0
	z zawieszeniem	0	1	0	1	0
od 1 roku do 2 lat	razem	1	0	1	0	0
	z zawieszeniem	0	0	0	0	0
2 lata	razem	2	1	0	0	1
	z zawieszeniem	2	1	0	0	1
od 2 lat do 3 lat	razem	4	8	5	3	4
	z zawieszeniem	0	0	0	1	0
3 lata	razem	9	12	5	11	6
	z zawieszeniem	0	0	0	0	0
od 3 do 5 lat	razem	26	35	24	18	21
	z zawieszeniem	0	0	0	0	0
od 5 do 8 lat	razem	66	58	58	50	53
	z zawieszeniem	0	0	0	0	0
od 8 do 10 lat		65	59	49	56	42
od 10 lat do 15 lat		119	114	123	112	101
Kara mieszana (pozbawienie wolności + ograniczenie wolności)		•	0	0	0	0
25 lat pozbawienia wolności		66	64	68	50	41
Dożywotnie pozbawienie wolności		23	6	20	12	24

Kary za zabójstwo (art.148 kk)

Źródło: Ministerstwo Sprawiedliwości,
Statystyka sądowa, Prawomocne skazania
osób dorosłych 2014-2018.

Motywy zabójstw w Polsce, 2013-2016

Zgodnie z ustaleniami Policji, sprawcy popełnionych w Polsce w 2013 roku zabójstw (w tym usiłowań) kierowali się następującymi motywami:

- 168 – motyw nieporozumień rodzinnych (w roku 2012: 168),
- 135 – motyw „inny”, np. chuligański, z zazdrości (200),
- 31 – motyw rabunkowy (57),
- 11 – motyw seksualny (7),
- 9 – na zlecenie (8),
- 197 – motyw nieustalony (142).

Zgodnie z ustaleniami Policji, sprawcy popełnionych w Polsce w 2014 roku zabójstw (w tym usiłowań) kierowali się następującymi motywami: 143 - motyw nieporozumień rodzinnych, 134 - motyw „inny”, np. chuligański, z zazdrości, 37 - motyw rabunkowy, 9 - porachunki przestępcze, 6 - motyw seksualny, 1 - na zlecenie, 199 - motyw nieustalony.

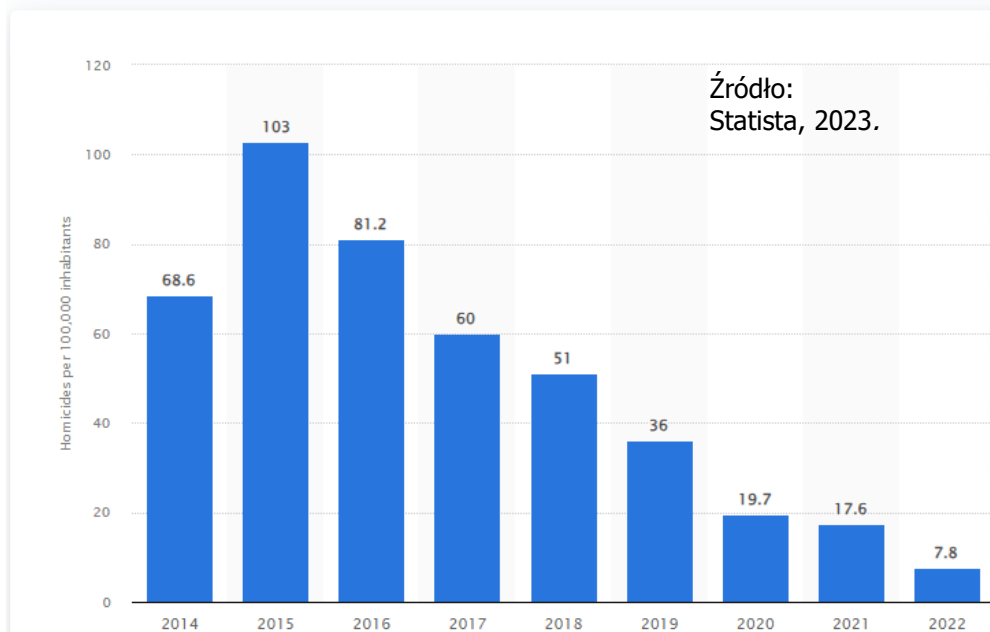
Zgodnie z ustaleniami Policji sprawcy popełnionych w Polsce w 2015 roku zabójstw (w tym usiłowań) kierowali się następującymi motywami: 135 – motyw nieporozumień rodzinnych, 118 – motyw „inny”, np. chuligański, z zazdrości, 43 – motyw rabunkowy, 8 – porachunki przestępcze, 6 – motyw seksualny, 4 – na zlecenie, 185 – motyw nieustalony.

Zgodnie z ustaleniami Policji sprawcy popełnionych w Polsce w 2016 roku zabójstw kierowali się następującymi motywami: 126 – motyw nieporozumień rodzinnych, 114 – motyw „inny”, np. chuligański, z zazdrości, 24 – motyw rabunkowy, 11 – porachunki przestępcze, 7 – na zlecenie, 4 – motyw seksualny, 181 – motyw nieustalony.

Wskaźnik zabójstw w Salvadorze

Homicide rate in El Salvador from 2014 to 2022

(in number of homicides per 100,000 inhabitants)

Nayib Bukele
Prezydent Salvadoru

